

AZ UKRÁN KÉRDÉS

ÍRTA:
BALOGH-BEÉRY LÁSZLÓ

KIADJA:
MAGYAR NEMZETI SZÖVETSÉG
BUDAPEST, 1939

Felelős kiadó: Balorg-Beéry László
Szalay Sándor könyvnyomdája, Budapest, Kender utca 39.
Távbeszélő állomás száma: 135-214

„ ... így jöve, mentek be *Álmus* vezér és minden övéi Oroszország földjére, melyet Susudalnak neveznek... Miután pedig a ruthének részeihez elértek, minden ellenmondás nélkül Kiev városáig hatoltak és amidőn Kiev városán túlhaladtak, a Deneper folyón áthajózva, a ruthének országát meg akarták hódítani... *Álmus* vezér és vitézei pedig győzedelmet nyervén, a ruthének földjét meghódítók és . . . másod héten Kiev városát kezdték vívni . . . S a ruthének vezérei kérték *Álmus* vezért, hogy Galicia földjét elhagyva, a Hovos erdőn túl nyugat felé, Pannónia földjére szállana, mely előbb *Attila* király földje volt... Akkor a ruthének vezérei, a kievi és susudali vezér fiaikat túszokul adták *Álmus* vezérnek ... Akkor *Álmus* vezér és a többi fejedelmi személyek, akiket hetumogernek neveznek, megindulának Kievből és Lodomér városáig jövének. A lodoméri vezér városát nekik önként megnyitá ... Negyed héten *Álmus* vezér övéivel Galiciába jöve ... Galicia vezére megnyitván Galicia város kapuit, mintegy tulajdon ura gyanánt fogadta ...“

Ezeket tudja *Béla* király *Névtelen jegyzője* az oroszországi állapotokról a magyar honfoglalást közvetlen megelőző időkben, — amihez a történelemtudomány megjegyzi, hogy Szuzdal fejedelemség abban az időben, tehát a IX. század derekán, még aligha állott fön. Sőt a történelem, mint önálló fejedelemségről voltaképpen csak a XII. század közepén tud róla; ez a különállása is megszűnik azonban, mikor 1152-ben a vladimiri — *Anonymusnál* és általában a régebbi magyar nyelvhasználatban lodoméri — fejedelemséghez

csatolják. Ismételt tatár támadások után végre 1390-ben a moszkvai nagyfejedelemséggel egyesül és mindennemű különállása megszűnik.

Kievről úgy tudjuk, hogy a hagyomány szerint három testvér alapította, akiknek egyike, Kij, nevét is adta a városnak. A 880. év folyamán a novgorodi fejedelmek Kievbe teszik át székhelyüket; később 1037-ben az egész Oroszország fővárosává lesz, hogy 1157-ben — pár évvel Susdal után — innen is Lodomérba helyeztessék át a székhely.

Az orosz államalakulásról általában véve viszont annyit mond a történelem, hogy a keleti szlávok ilyen törekvései a Dnyeper medencéjéből indulnak ki. Állítólag tizenkét törzs élt itt, akiket a ruszj-nak nevezett normann varégek tömörítettek fejedelemségekbe. Ily államocskák több is alakul: Novgorod, Moszkva, Kiev, Lodomér, Halics stb.; közülök időnkint másik és másik jut nagyobb jelentőségre és belőlük csak lassan fejlődik ki a későbbi egységes orosz birodalom, — bizonyos mértékig azoknak a harcoknak következtében, amelyeket az oroszoknak a lengyelekkel, a litvánokkal, a mongolokkal kellett megvívniuk.

Galicia városa ma Halics város; hajdan szintén egy kisebb szláv fejedelemség székhelye, amely az első Árpádok, de még a vegyesházi királyok idejében is szerepel a magyar történelemben, legtöbbször Lodomérral együtt, a magyar királyoknak oda vezetett hadjáratai révén.

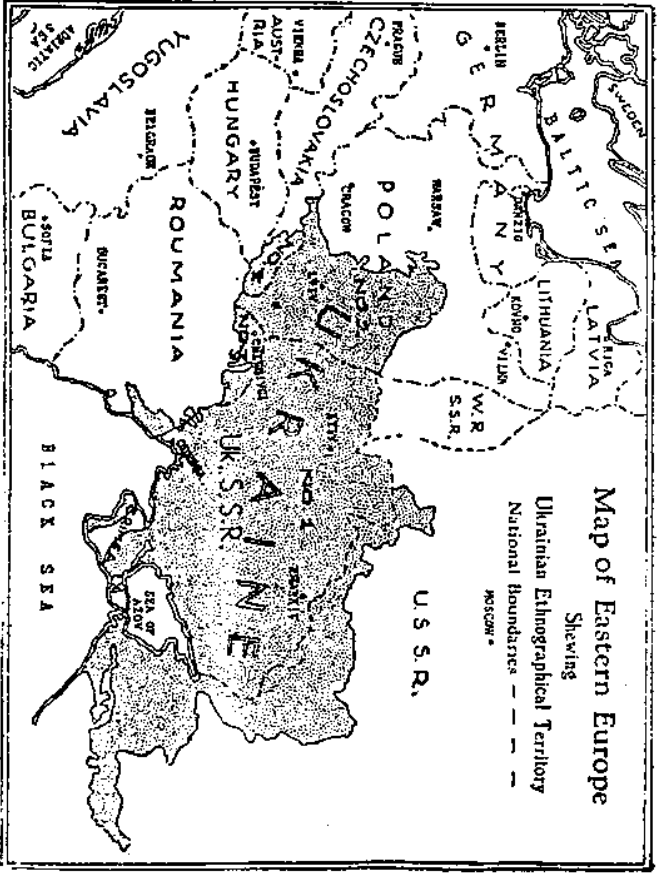
„Orosz“ és „ruthén“

Amint láttuk, a Névtelen nem tesz különbséget „orosz“ és „ruthén“ között: nyilvánvalóan ugyanazt a nemzetet jelöli meg mindkét szóval. Általában azonban a VIII—IX. sz. írói többször „pruthén“ névvel emlegetik a későbbben „ruthén“ néven ismert nemzetet, noha az már akkor nem a Pruth, hanem a Dnyeper partjain lakik. Ez a terület az, — Kievvvel mint központtal, — ahonnan

a keleti szláv törzsek államalkotó törekvései kiindulnak, hosszan elnyúló sávban a Keleti és Fekete tenger között. Itt vezetnek legelőbb, — bárha idegen: normann segítséggel, — eredményhez; anélkül azonban, hogy ebben a korszakban még különbséget lehet tenni orosz és rutén népek, nemzetek, városok és államok között. *Az újabbkori ukrán irányzatok hívei ugyan szeretnének így tenni; igyekeznek is bevezetni a köztudatba egy „Ukrán-Ruszej“ és ukrán Kiev tudatát; azonban ez már irányított történelem; „céltörténelem“; olyan, amely előre kitűzött célhoz keres és szükség esetén teremt bizonyítékokat.*

A tény az, hogy ebben az időben még a kettő azonos, nem különült el egymástól és még kevésbé került egymással szembe, — legalább is mint nemzet; mert mint egyes vezérek egyéni birtokai, nagyon gyakran vívtak egymással véres harcokat. Csak később, mikor a századok folyamán a százados harcok következtében Észak és Dél lakossága, más és más népek befolyása alá kerülve, más és más népekkel érintkezve és keveredve, jellemben, vérmérsékletben, szokásokban, sőt nyelvben és testalkatban is egymástól eltérőkké lesznek, — csak akkor jelentkeznek közöttük az eltérések. Az eltérések ellentétes felfogásokat eredményeznek, amelyekből ellentétes érdekek származnak, ezekből ismét politikai ellentétek, amelyek végül egymással szembeállítják a voltaképpen azonos eredetű nemzeteket. Éhez nem szükséges, hogy a kievi Ruszj más faj állama lett légyen, a moszkva-lodoméri ismét másé, — mint ahogy *Hruszevszkij* és iskolája állítja.

A kievi fejedelem, *Vladimir*, 998-ban fölveszi népével együtt a keresztséget; alatta és utána éli Kiev fénykorát, hogy már a XI. század folyamán beháborúk gyöngítsék meg. *Míg az északi területeken kialakuló kisebb-nagyobb fejedelemségek finn befolyás alá jutnak, északi-germán és finn vérkeveredés alá kerülnek, addig a déli részek szkítákkal, kazárokkal, besenyőkkel,*

Map of Eastern Europe

Showing
 Ukrainian Ethnographical Territory
 National Boundaries

MOSCOW

U.S.S.R.

A londoni ukrán horda területi követelése.

palócokkal és talárokkal folytainak majdnem szünet nélküli harcokat, velük keverednek — s a két terület között a politikai, vérségi és nyelvi elkülönülés megkezdődik.

A déli rész, a kievi állam a XIII. sz. elején a mongol hódítókkal vívott harcokban alul marad; 1240-ben a bösz ellenség Kievet is feldúlja — s ezzel véget ér az az első önálló állami lét, amelyet jelenleg mint az első ukrán állami szervezetet igyekeznek ismét csak politikai érdekből beállítani. Már itt meg kell azonban jegyezni, hogy az ukrán szó sokkal későbbi eredetű s ebben a korban még csak a Ruszj név ismeretes. Kiev szerepét Halics örökli és tartja fenn még egy évszázadon át; azután litván hódítók lesznek az urak, hogy 1569-ben a litván állammal együtt lengyel uralom alá jussanak ők is és velük együtt a Ruszj népe is.

A kozákság

De már a litván időkben, a XV. század vége felé kezd kialakulni az a sajátos szervezet, amelyet „kozákság“ néven ismer a történelem. A kozáksággal együtt pedig jelentkezik a történelemben az Ukrajna és az ukrán név is, — amelyek mindenike voltaképen összetett szó. Az első fele, az „U“ azonos a latin „in“ prepozícióval és jelent — a kapcsolt eset szerint, — ban-ben-t, on-en-ön-t, vagy ba-be, ra-re-t. A másik fél, a „kráj“, vagy „krajna, krajina“ főnév jelent „véget, valaminek a szélét, karimáját; határt“. Eszerint „Ukrajna“¹¹ jelentése *határszéli terület, ország, vagy terület határ-része, — egyszóval körülbelül pontosan az, ami a török időkben a magyar „végek“ szó.*

A végek élete örökös harc, — a litván, később lengyel végeké harc a tatárokkal, később a törökökkel; éppen ezért a végek lakosságának minden állam kedvezményeket, előjogokat biztosít. Ez pedig nagy vonzóerő azokra az elemekre nézve, amelyek otthon nem találják helyüket, —

akár a saját, akár a mások hibájából. Ezek talán nem a legjámborabb, mindenesetre azonban nem a leghitványabb, legrosszabb rétege a lakosságnak. A végeken viszont szívesen látott bajtárs akárki, ha jó kart, jó kardot, bátor szívet hozott magával; nem nagyon kérdezte senki, milyen nyelven beszél, ki volt apja-anyja.

Nem volt ez egy egy-vérségű nép és a harcos életben még kevésbé őrizte meg vérségét. Az ellenségnek, ha tatár volt, ha török, ha palóc, ha besenyő, ha egyéb, nemcsak az aranya, nemcsak a lova, hanem az asszonya is jó zsákmány volt, szívesen látott és áhított zsákmány.

Így alakult ki egy keverék-nép, bőséges turáni vérrel ereiben, amelyet tatár szóval kozáknak nevezlek: szökevényt, menekültet, katonát és rablót egyaránt értvén a szó alatt. A kozákok' szervezete, vagy inkább kaszija, amely erődített lakóhelyeire, a szics-ekre támaszkodva, jelentős tényezővé lett az államban, két csoportra, időnkint háromra is oszlott. A Dnyeper sellőin aluli — za-porogi: sellőkön túli — kozákokra; a Dnyeper felsőbb vidékein lakó ukrainai kozákságra és a mostani Charkov környékén élő úgynevezett szabad kozákságra. Ugyan az előbbi kettő is az egyéni szabadságnak oly széles teret engedő lengyel államszervezetben meglehetősen szabad és független volt: a lengyel királyok hadjárataiban gyakran csak a királyok sajátkezű és nagyon hízeltő kifejezésekkel fogalmazott hívó leveleire, súlyos zsoldok és adományok ellenében vett részt, — az igaz, hogy mindenkor hősiiesen szerepelve. A szicscek egész berendezkedése különben élesen emlékeztet a magyar honfoglalás kori viszonyokra: amikor béke idején a vezér alig több, mint akármelyik más harcos; — háború idején azonban életnek és halálnak korlátlan és általánosan elismert ura.

Ezért alig lehet elfogadni az újabbkori ukrán beállítást, hogy a kozákság akár a litván, akár a lengyel időkben embertelen elnyomatás és kizsákmányolás áldozata lett volna s az ál-

lundó súrlódások a két elem között erre lennének visszánézetendők. Sokkal valószínűbb a föltevés, hogy az állandó harcokhoz, életének örökös kockáratevéséhez szokott nép nehezen viselte el a lengyel hatóságok rendelkező beavatkozását; a lengyel nemesség szemében pedig szálla volt a kozákság előjogainak hosszú sora, mely demoralizálta, szökésre csábította a kiuzsorázoti' jobbágyságot. Vegyük még ehhez az annyira katolikus országban oly hatalmas katolikus klérus katolizáló hevét, amely nem békülhetett meg? a kozák pravoszláviával — s éppen elég okát találhatjuk a kettejük közötti örökös súrlódásnak

Chmelnickij hetman

Hiszen tudott dolog, hogy *Chmelnickij* Bogdán hetman, amidőn 1648-ban föllázad a lengyel uralom ellen, a pulawcei csatában azzal buzdította embereit: „*Zá vjeru, molojci! — A hitért, fiúk!*” Ez a jelszó volt az, amely alatt győznie sikerült s alighanem ez a jelszó volt az, amely megakadályozta, hogy a lengyelekkel kössön békét; ellenben arra indította, hogy a szintén pravoszláv moszkvai cárral kösse meg 1654-ben a perejaszlavi egyezményt, amelyben a kozákság föderatív alapon csatlakozik az orosz államhoz. Az orosz jellemet figyelembe véve, csak természetes, hogy az orosz cárok ezt a megállapodást nem tartották be s a XIX. század második felében már egyenesen a rutén nép, rutén nyelv, rutén irodalom létezését is tagadásba vették. Szerintük, hogy amit néhány tüzesfejű fantazta ilyennek hirdet, az voltaképpen csak a nagy orosz nyelvnek egy — meglehetősen elrontott — dialektusa. Lassankint megszüntetik a kozákság előjogait; behozzák a jobbágyságot; megszüntetik a hetmani méltóságot; orosz hivatalnokok igazgatása alá helyezik az egész területet, — végül 1667-ben az andrusszovi szerződésben fel is osztják Lengyelországgal úgy, hogy a bal Dnyeper-part Kievvvel Oroszországnak, a jobbpart Lengyelországnak jut.

Ez a *Chmelnickij Bogdán-féle* függetlenség az, amelyet a nagyoroszokétól független nemzeti eredet hívei mint „második“ — most már valóban neve szerint is ukrán — államot, mint második Ukrajnát állítanak be nemzetük múltjának arannyal írott lapjai közé. De még *Chmelnickij* után is gyakran vesznek részt kozákok Lengyelország harcaiban, — bizonyítékául annak, hogy valóban inkább a vallási ellentétek, illetőleg a gyűlölt kától izálási törekvések voltak azoknak az ellentéteknek okai, melyek kettejüket elválasztották. Mégis 1593-ban *a breszti unióban a ruténség elfogadja a latin katolikus egyházzal az egyesülést*, amely azonban azokon a részeken, amelyek Lengyelországnak utolsó felosztása alkalmával Oroszországnak jutottak, hatályát veszítette. *Az ukrán és Ukrajna név nem ősi neve sem a területnek, sem népének; csak a területnek litván illetőleg lengyel uralom alá jutásával tűnik föl, mint tisztán földrajzi elnevezés; politikai jelentőséget csak jóval később nyer.*

Lengyelország felosztása után

Legnyugatibb része, az egykori Halics — Glicsina, Galicia — a felosztás alkalmával oszt-rák, helyesebben jogilag magyar birtokba jutott: mert hiszen Mária Terézia mint Halics régi magyar birtokot igényelte és kapta meg. Ettől kezdve k'-'ttős mederben folyik a rutén nép története: az orosz birtokba jutott részen az orosz centralizmus természetesen a lengyel nemzetiségű, vagy lengyel viszonyokhoz s ezzel nyugati civilizációhoz szokott nemesség ellen fordul, bőségesen alkalmazva az ismert orosz módszereket. A jobbágy-ságot leszorították az orosz muzsik sokkal alacsonyabb életszínvonalára s megvonták tőle is a kiváltságokat, melyekkel mint végvidéki lakosság bírt. Az orosz—török háborúk is ezt a területet károsították leg-úlyosabban, mint átvonulási, vagy egyenesen harctereket; *mikor pedig a központosító kormányzat szokott eszközeit vette alkalma-*

zásba az elégedetlenség elnyomására, összefogott ellene nemcsak a hajdani kiváltságos végbeli lakosság, hanem a közelben lakó vérségileg — úgy szláv, mint turáni irányban vérségileg — rokon egyéb lakosság is. Ezzel veszi voltaképpen kezdetét az ukrán névnek, Ukrajna elnevezésnek használata: politikai tüntetésképpen, amint az azonos törekvések, az azonos érdekek kiváltják az egyivétartozás érzetét. Ez az érzet természetesen keres támasztékokat múltjában, — hiszen a nemzeti közösség voltaképpen a hagyományok közössége, — és találja azokat történetének legfényesebb lapjain: a kozákok tetteit megénekelőben, — noha közvetlen kapcsolatai ezzel a kozáksággal egyébként eléggé vitathatók.

Az osztrákká lett tartományokban sem soká tart a béke lengyelek és rutének között. *Míg a jogok nem a nemzetiséghez, hanem a nemességhez voltak kötve, lehetett valaki „gente Ruthenus, natione Polonus!“; az új berendezésben azonban a haladottabb, ennélfogva hajlékonyabb, az új viszonyokhoz könnyebben simuló lengyelség lett a vezető elem, a rutén a kormányzott tömeg. Mihelyt aztán a galíciai tartománygyűlésen a lengyel igények kezdtek a bécsi kormánynak kellemetlenek lenni, Bécs sietett ott is alkalmazni az eszközt, amelyet Magyarországról bőven ismerünk: a lengyelek ellen fölizgatta a nemzetiséget, a rutént. Még a múlt század második felében a rutének azon az állásponton voltak, hogy „a két népnek testvéri egyetértésben kell együttműködni**.* Csakhamar jött azonban Stadion gróf kormányzósága s a század vége felé egyre határozottabban sikerült a bécsi politikának lengyeleket és ruténeket egymás ellen fordítani.

A „rutén“ név

Különösen föléledt a rutén nemzeti öntudat és öncélúságra való törekvés, mikor az ilyvói egyetemre meghívták Kievből Hruszevszkijt

tanárnak. Ez teljes erővel hozzálátott a rutén elem megszervezéséhez s az ő munkájának tulajdonítható, hogy az addig magát ruténnek nevező nép — úgy 1890-től kezdve — mind határozottabban kezdi magát ukrán néven nevezni, csinálván a tisztán földrajzi névből politikai népnevet, amely az osztrák területen meglehetősen általánossá is válik.

Az orosz területen annál tilalmasabb, — aminek következménye aztán, hogy az egész ukrán nemzeti mozgalom súlypontja az osztrák területekre helyeződik át. Annál is inkább, mert az osztrák kormány nemcsak a lengyelek, hanem a cári Oroszország gyöngítésére is alkalmas eszközt látva benne, nem túlságosan akadályozta szabad fejlődését. Az új név lassan teljesen kiszorítja a régi elnevezést, különösen az ukrán „nyelvújítás“ és az ukrán nyelvtan megszerkesztése óta. *Hrusevszkij* csakhamar egy lépéssel tovább megy és a *jelen század elején megszervezi az ukrán lövészeket*, nagyjában a többi szláv nemzetek „szokol“-jainak (sólyom), az ismert tornászcsapatoknak a mintájára. Az eddig beati possidentes lengyelek nyugtalankodva nézik ezt a konkolyhintést az egymásra utalt s mindaddig egymás mellett zavar és gyűlölködés nélkül együttélt nép között. A ruténekkal szemben követett politikájuk azonban nem mindig volt a legügyesebb s különösen nélkülözötte az ily esetekben annyira nélkülözhetetlen tapintatot. Az az Ítélet azonban, amelyet egy különben igen élesszemű lengyel publicista, *Bochenski* Adolf mond erről a lengyel politikáról: „*Miedzi Niemcami a Rosya*“ — *Kémetek és Oroszország között* c. könyvében, mely szerint „aligha lehetett volna rövidebb és ostobább“, bizonyára túlzott.

Mindenesetre nem tudta megakadályozni, sőt jelentős mértékben elősegítette, hogy *a rutén*, — *illetőleg most már ukrán*, — *mozgalom szétterjedt az egész görög-katolikus papságra is*. Ez nem megvetendő anyagi alátámasztást biztosított a mozgalomnak, azoknál a nem jelentéktelen ja-

vaknál fogva, melyek Galíciában a papság kezén vannak. Jórészt a papság támogatásának köszönhető az ukrán nemzeti mozgalom megszervezése, amennyiben a klérus nemcsak anyagi eszközeivel sietett annak támogatására, hanem a gazdasági szövetkezetek nagyon széles alapokon való megszervezésénél is pótolhatatlan szolgálatokat tett. Az ukrán nemzeti mozgalom vezetői ugyanis hamar rájöttek, hogy mozgalmuknak igazi ereje csak akkor lesz, ha népüket gazdaságilag talpraállíthatják és függetlenné tehetik. Ebben pedig *olyan népnél, amelynek jóformán egész intelligenciája megtagadta, vele a közösséget* és vagy lengyellé, vagy oroszjá lett, *csak akkor lehet sikerre számítani, ha a, lelkeszt kar, mely kénytelen-kelletlen ukrán kényszerült maradni, mikor a vallás csaknem teljes mértékben jelentette egyúttal a nemzetiséget is, vállalja a vezetést* ezen a téren is. Az ukrán mozgalom szerencséjére, a galíciai görög-katolikus papság sokkal közvetlenebb származási kapcsolatokban áll a néppel, mint másutt; sokkal kevésbé szakadt el attól, sokkal közelebb áll hozzá, mint más országokban. Így történt, hogy a gazdasági önállósítás és annak alapján építve a nemzeti önállósítás, öntudatosítás teljes mértékben sikerült és ma *az ukrán gazdasági szövetkezetek* talán az egész mozgalomnak legnagyobb erejét képezik. Annál inkább, mert *a világháború idején, mikor Ukrajna német megszállás alá került, a szövetkezetek a németektől 300 millió, márkánként még 70 centimes értékű márkát kaptak előlegül élelmiszer-szállításokra. Az összeget az ehez a szállításhoz szükségesnek ítélte berendezésre rögtön befektették; ellenben jóval később, mikor ez a szállítás lehetetlenné vált, valami egyszázad centimes értékű márkában fizették vissza a Reichsbanknak.* A pénzen eszközölt beruházások viszont teljes értékükkel a szövetkezetek megerősödését szolgálták.

A lengyel ellenállással szemben *azonban a mozgalom hamar eljutott a föld alá is. Az egyetemeken mutatkozó s a századforduló körüli évek-*

ben majdnem *állandó zavargások megkoronázása az a merénylet volt, amelyet 1908. tavaszán Szicsinszkij ukrán egyetemi hallgató követett el Galicia lengyel kormányzója, Potocki gróf ellen.* A gróf belehalt sérüléseibe s a tettes ellen lefolytatott bűnperben a hivatalos körök minden eltusolási törekvései dacára nyilvánvaló lett, hogy igen messze elágazó ukrán földalatti szervezetek állanak fönn és képesek igen hathatós működést kifejteni.

A lengyel-ukrán viszony

Annak a mélyreható ellentétnek az okát, amely a lengyeleket és ukránokat egymással szembeállította, noha mindketten szlávok és a századokon át való együttélés következtében vérrokonok is, *a nemzeti, nyelvi, politikai és gazdasági ellentéteken kívül még bizonyos világnézeti különbségekben is kell keresni.* Ne kutassuk, miért, de tény, hogy a latin-katolikus lengyelt, aki vallásánál fogva a nyugati civilizációhoz tartozik, a pravoszláv ukrán egyenesen a szlávság árulójának tekinti. Ezt a véleményt bizonyos mértékig osztja az az ukrán is, aki görögkatolikus és így maga is a nyugati civilizáció részese; főleg ott áll ez a tétel, ahol görög-katolikus és görög-keleti szlávság vegyesen él együtt. Az ukránnak, kétségtelen, az orosz volt a durvább elnyomója, nem a lengyel; mégis az ilyen vegyes területeken a görög-katolikus ukrán magához közelebb állónak érzi a görög keleti oroszt, mint a latin katolikus lengyelt. Ilyen görög-keleti elem pedig nemcsak a hajdani orosz, hanem a hajdani osztrák területeken is élt; a mai Lengyelországban viszont száma mintegy 3 millió. Ebben kell aztán keresni magyarázatát, hogy a világháború folyamán az ukránság *Galiciában* oly gyakran és készségesen teljesített a benyomuló ellenségnek kém- és egyéb szolgálatokat. A bécsi politika itt is azt aratta, amit évtizedekkel előbb oly rövidlátóan vetett. Míg arra számított, hogy az ukrán mozgalom az orosz

birodalomba is áterjed s ott azt gyöngíteni fogja, — a lengyelséggel szembeállított ukránság az ismeretes elv alapján: „aki az ellenségem ellensége, nekem jó barátom“, nem nézett mást, mint hogy a meggyűlöltetelt lengyelségnek ellensége az orosz. Készségesen sietett hát segítségére az oroszoknak az osztrák hatalommal szemben, amely a nyilvánosság előtt mégiscsak lengyelbarátnak volt kénytelen mutatkozni.

Még 1890 ben a galíciai tartománygyűlésben *TelisevszJcij* ukrán lelkesképviselő azt hirdeti, hogy „a közös érdekek mezején, a természeti kincsek fölött lengyelek és ukránok meg tudnak egyezni. Bármi ellentétek választanak is bennünket, egyet tudunk, a talaj a lábunk alatt közös és nem egymással harcolnunk, hanem meg-egyeznünk szükséges, hiszen előttünk a közös nagy ellenség, amellyel ha egyesült erővel nem szálltunk szembe, elpusztulunk egyik is, másik is.“ Már tíz év múlva azonban gyökeres a változás és az ukrán táisadalom jelszava nem az egyesült erő, hanem: „a Szánon túlra a lyachokkal!“ (a lengyelek gúnyneve). Még további tíz év múltán pedig egy másik ukrán képviselő, *Budzinovszkij* már azokat a fényes időket emlegeti föl, amikor „a kozák kard és a zaporogmk lába keményen sújtott le“ a lengyelek hátára. *Az ukrán álmok állama már ekkor a Tátrától a Kaukázusig terjed. és, mint föderált államok, hozzája tartoznak Litvánia, Lettország, Ész- és Finnország és Fehérország g.*

Ruthénjeink

A magyar területre, a mi ruténjeink közé, mindezekből s a más mindenféle szláv mozgalmakból semmi sem jutott el. A mi ruténjeink egyáltalán nem támasztottak igényt az ukrán névre s ezért nyugodtan nevezhettük őket továbbra is a magyar nyelvhasználat szerint ruténeknek, szemben a hegyeken túli ukránokkal. Hozzájuk az idegen irányzatok

közül, — talán éppen azért, mert nem éltek görögkeleti-szláv elemmel érintkezésben s így háborítatlanul maradtak a nyugati művelődés hatókörében, ami természetesen náluk is csak az értelmiségi osztályra vonatkozik, — először az ominózus skizmaper révén ismertessé vált orosz kezdeményezés jutott el.

Magyar és rutén elem között ugyanis a háború előtt nem voltak olyan ellentétek, mint lengyelek és ukránok között; így nemzetiségi alapon kísérletezni kilátástalannak mutatkozott. Ezért próbálták meg a vallási oldalról környékezni meg őket, az amerikai kivándoroltakon keresztül, — akik ott viszont görög-keleti elemmel is érintkeztek, — *lévén a ruténségnelc egyetlen s épen ezért hihetetlen féltékenységgel őrzött saját kultur- vagyona görög-keleti szertartása.* Ezt ugyanis megtartotta a latin-katolikusokkal kötött unió után is s ez, a latin szertartástól eltérőleg, minden nemzethez a saját nyelvén szól, ennél fogva tehát bizonyos mértékig nemzeti vallás szerepét játssza. Ebben a cerimonialeban az itthoni lelkeszség bizonyos egyszerűsítéseket vitt keresztül; az amerikai pravoszláv papság s egyéb izgatok ezt mint a vallás meghamisítását állították be a kivándoroltak előtt. Másrészt a papi különleges tevékenységekért itthon szedett stóladíjak miatt is izgattak azzal, hogy ha a régi, „*meg nem hamisított*“ vallásra térnének vissza, ezektől itthon is mentesülnének.

Amint látjuk, — bár a pörnek még egyéb, kevésbé jelentős, de majdnem kivétel nélkül vallási, vagy a vallással kapcsolatos anyagi okai is voltak, — a mozgalom tisztára vallási jelleggel bírt. Legalábbis a parasztemberekből — s egyetlen kivétellel még azoknak is műveletlenekből — álló vádlottak így értelmezték; az idegen, külföldi mozgatók azonban nagyonyis politikai célkitűzések érdekében dolgoztak. Majdnem bizonyosra lehet venni, hogy a vádlottak a kérdésnek ezeket a vonatkozásait fölfogni sem lettek volna képesek; mindenesetre harminckettőt közülük — eredetileg

nyolcvanon felül volt a számuk, — a bíróság elég súlyos szabadságvesztés-büntetésre ítélte. Tekintve, hogy 1910-ben a hazai ruténség száma félmillió körül volt, alig lehet mondani, hogy az eredmény, melyet ez a mozgalom, noha sikerült a hegyeken át behatolnia, elért, különösebben jelentős lett volna. Tízezer ruténre nem egészen egy elitét esett.

Ukránok és rutének között később sem mutatkozott számottevő együttműködés, egészen a legutóbbi időkig. Az összeomlás idején ugyan megpróbáltuk ukrán csapatok bevonulni a rutén területre, azonban egy részüket az oláh katonaság irtotta ki, másik részüket nem utolsó sorban éppen rutén közreműködéssel maga a lakosság szorította vissza. Egyébként abban az időtájtban a „Nyugatukrán Köztársaság“ hivatalos politikája sem igen volt hajlandó a jelentéktelen s a Kárpátok miatt amúgy is nehezen tartható terület miatt Magyarországgal viszonyát elrontani.

A harmadik Ukrajna'

Később egyébként is *a volt orosz területre csúszott át az ukrán törekvések súly pont ja*. Az orosz forradalom kitörésekor egy pillanatig úgy látszott: megjött az idő a független, szabad Ukrajna megteremtésére. Eleinte az volt a terv, hogy Oroszország mellett mint föderatív állam létesül; az ezen az elvi alapon megalakult ukrán minisztériumot 1917. őszén az orosz kormány, — nem sokkal előzve meg az antant-hatalmakat, — el is ismerte. Az elismerés azonban nem volt őszinte, ami miatt az ukrán kormány azután teljesen független Ukrajna kikiáltására határozta el magát. Éhez azonban akkor szükség volt a megszálló német csapatok jóindulatára, sőt támogatására is; másrészt a kormányban sem volt meg a szükséges összetartás és túltengett a gyakorlati érzékkel szemben az ideologikus gondolkodásmód. A kormány így hamar elvesztette tekintélyét s amikor *Szkoropadszkij*, a megszálló csapatok parancs-

nokának sógora ennek segítségével hetmanná kiálttatta ki magát; a nép, ha nem is lelkesedéssel» de aránylag nyugalommal fogadta a változást. Pedig a változás úgy történt, hogy német katonák verték szét az ukrán parlamentet, letartóztatva egyúttal négy minisztert.

Az új hetman Dál azonban az volt a baj, hogy volt cári tábornok léteére nem tudott összeformálni az ukrán önállósági törekvésekkel; a németek helyzetének gyöngülése is kihatott pozíciójának megingatására. Vele szemben *PetLyura*, az első ukrán minisztérium hadügyminisztere képviselte a nemzetibb irányzatot s *PilsudsJci* révén pedig a lengyelekkel tartott fenn kapcsolatot. Sikerült is kettejüknek együttes erővel Kievet elfoglalni és *Szkoropadszkij* elhagyta az ukrán területet. Azonban a németekre nem számíthatván, az új kormány helyzete megnehezült, minthogy az entente nem volt hajlandó komolyan támogatni semmi olyan kezdeményezését, amely Oroszország gyöngülését jelentette volna, Lengyelországra nézve pedig még túlnagy erőpróbának bizonyult az ukránok megsegítése. Így nemcsak Kiev veszett el újra, hanem a bolsevik elönyomulás az ukrán kaosszal szemben mind több és több eredményt ért el s még Lengyelországot is képes volt komolyan veszélyeztetni.

Ukrán területi igények

Az ukrán területnek, mely az ukrán igények szerint a Tátrától a Kaukázusig és majdnem a Kaspi tengerig, Kisenevtől és a Fekete tengertől a Pripjetig és majdnem Kurszkiig és Voronezsig terjed, ma a legnagyobb része a szovjetnek egyik szövetséges köztársasága, amely anyyira nem tud sorsába beletörödni, hogy vezetőségét Moszkvának átlag félevenkint kell föbelövetnie. Bármily kipróbált bolsevikiekből állítsa is össze Sztálin, egy fél év múlva ki kell cserélnie s új vezetőséget állítani oda.

Ezt a sorsot csak Galicia kerülte el, amelyet

a bolsevikiek a rigai szerződésben Lengyelországnak kényszerültek átengedni; Besszarábia, melyet a zavaros időkben Románia szállott meg; és *a rutén terület, amelynek, mint „államnak, föderatív alapon“ a csehszlovák államhoz való csatlakozását az amerikai kivándorlók Scrantonban hozott határozata mondta ki. Ezt a határozatot a békekmferencia — Millerand kísérőlevele szerint — „tudomásul vette“ azzal, hogy miután a saint-germaini szerződésben az entente „a cseh állam egységével összeférhető legszélesebb körű“ autonómiát biztosította számára, a terület „lakosságainak autonómiájuk birtokában módjukban lesz nyilvánosságra hozni akaratukat“ az állami hovatartozást illetőleg.*

Az ukrán nemzeti törekvések súlypontja, miután egy ideig a szovjet keretén belül hiába próbált elhelyezkedni, ismét a volt osztrák tartományokba: Galíciába és Bukovinába helyeződött át. Eleinte a rigai szerződés elleni tiltakozásban és a lengyel megszállás elleni véres ellenállásban, majd az UNDO — Ukrán Nemzeti Demokrata Organizáció — és a mögötte működő UNRO — Ukrán Nemzeti Forradalmi Szervezet — valamint UVO — Ukrán Harci Szervezetek — nyílt és földalatti etlentállásban merült az ki; később, mikor az UNRO, UVO és szabadcsapatai — a szics-lövészek — működése a regenerálódó lengyel hadsereggel szemben hovatovább kilátástalannak bizonyult, egészen a föld alá bujt. Évek teltek el, míg a harc kilátástalanságáról az egész ukrán közvélemény meggyőződött; ettől kezdve az ukrán tevékenység inkább a nép még további gazdasági megerősödésére törekszik. Politikai téren a szics-lövészek látszólag teljes megszűntetése mellett az emigráció vette át a lengyel-ellenes piopaganda vezetését: a londoni Ukbüro s a berlini ukrán szervezet ennek leg tevékenyebb képviselői külföldön; benn az országban pedig az UNDO a „két nemzet közötti viszony normalizálása“ alapjára lépett, bevonult a szejmbe és ott igyekszik népe részére a legtöbb előnyt kieszkö-

zölni. Ezzel a lojális magatartással szemben áll a tény, hogy *a terrorcsapatok egyáltalán nem szűntek meg, csak részben a külföldre emigráltak, részben pedig otthon várják, csöndben a kedvező alkalmat;* parancsnokukat éppen a múlt évben robbantotta föl egy politikai ellenfele Amszterdam nyílt utcáján.

Az ukrán akció és fegyverei

A mozgalom gazdasági megalapozását most is a pompásan kiépített szövetkezetek — tej-, hús-, baromfi-, tojás-, stb. termelési, más oldalon viszont beszerzési szövetkezetek nyújtják és biztosítják, ami mellett figyelemreméltó, hogy a német „egykez“ a Lengyelországból való behozatal kontingensét csaknem kizárólag ukrán szövetkezeteknek biztosítja. Szellemi oldalát, a különböző nyomda-, kiadó- és lapvállalatok mellett főleg a „Proszvita“ (Felvilágosodás) egyesület gondozza előadásaival, felolvasásaival stb. A lebergi érsek-metropolita alá tartozó három görög-katolikus és az öt görög-keleti püspökség az utóbbi években már egyenesen „ukrán“ vallásnak nevezi a görög szer tar tású egyházakat; a görög-katolikus szemináriumokba évek óta nem vesznek föl lengyel nemzetiségű növendéket; legutóbb Ilyvóban a metropolita nem hívta meg a vízszente-lés ünnepére a hadsereget stb. Ebben az irányzatában támogatja a görög-katolikus egyházat Róma is, amely a cári cezaropapizmus összeomlása után nagy reményekkel néz az egyházi unió — vagyis az orosz pravoszláv egyháznak a római katolikus egyházzal való egyesülése — elébe, nagy szerepet szánva ebben a görög-katolikus ukrán-ságnak. Minden irányban kedvezni igyekszik tehát az ukránoknak, néha még a hűséges lengyel római-katolicizmus rovására is, noha a dolgoknak alapos ismerői között sokan tartják túloptimisztikusnak a szentszék reményeit s ezért kevésse indokoltnak az ukrán irányzat dédelgetését.

A lengyel állam a lehetőségig igyekszik vé-

dekezni; a pravoszláv oldalon ez könnyebben megy: itt elég volt a lengyelnyelvű görög-keleti egyház, illetőleg püspökség fölállítására, hogy 'az idegen szellemnek legalább a továbbterjedését megakadályozza, ha már az elvesztett pozíciókat nincs is módjában visszaszerezni. A görög-katolikus és latin-katolikus oldalon azonban ez nehezebb és az ukrán érzelmű papság minden megrendszabályozása éppen a kérdés nemzetiségi beállításánál fogva azonnal a nemzetiségi elnyomás vádját vonja a lengyel hatóságokra, még akkor is, ha a konkordátum egyébként lehetőséget "nyújt rá.

„Prometheizmus“

Nagy vonásokban ez volt a helyzet a múlt év derekáig, bár kétségtelen, hogy *az ukránság között is van egy olyan áramlat, amely a lengyelt tekinti az ukránság kevésbé veszedelmes ellenségének és ezen az alapon komolyan keresné vele az együttműködést.* Annál is inkább, mert a lengyel közvéleményben is van olyan higgadtabb irányzat, amely vallja, hogy az ukrán kérdés nem oldható meg lengyel sovinizmussal és visszamenve a *Pilsudski—Petlyura* együttműködésre, ezen a nyomon keresné a kibontakozást.

Elmélete ennek a „*Prometheista irányzatnak*“ lényegében az, hogy Lengyelországnak érdekében áll keleti szomszédjának gyengülése. Ezt pedig el lehet érni azzal, hogy Ukrajna leszakadását elősegíti, abból a célból, hogy az így föl szabadult Ukrajnával a mindkettejüket állandóan fenyegető Oroszországgal szemben valamely formában — legcélszerűbben föderatív alapon — összefogjon és együttesen vigyék tovább a többi nem-orosz, de oroszok által elnyomott néphez a szabadság prometheuszi szikráját.

Mindezek a törekvések azonban a radikálisabb felfogások előtt háttérbe szorultak, mint ahogy mérsékeltebb irányzatok általában háttérbe szorulnak a szélsőségesebb irányzatokkal szemben

mindaddig, míg a propagandával szemben csak ideális elgondolások, vagy ködös légvárak állanak, nem pedig a való élet tényei.

Az Anschluss hatása

Az 1938. év nyarán már nyilvánvalóvá lett, hogy a cseh állammal valami történni fog. Az osztrák Anschluss a Dunavölgy felé fordította a figyelmet Európa összes államaiban; a Szudétanémetek nyugtalankodása pedig világosan mutatta, hogy a cseh állam húsz év óta húzódó problémája közeleg a döntő események felé. Nagyobára ugyan csak ez év tavaszára várta a közvélemény a krízist, azonban azoknak lett igazuk, akik azt hirdették, hogy a németek nem fogják kihasználatlanul hagyni az alkalmat és minél előbb — még 1938 őszén — döntést fognak kiérszokolni.

Ezzel kapcsolatban az ukrán kérdés súlypontja, — mely, mint láttuk, az összeomlás utáui, harmadik, vagyis Szkoropadszkij—Petlyura-féle Ukrajna megdőltevel a volt orosz területről a volt osztrák tartományokba helyeződött át, — újabb eltolódást szenvedett. Föltehető volt ugyanis, hogy a Szudéta-kérdés az egész cseh állam szétesését fogja maga után vonni, amely esetben rögtön napirendre kerül, minden további nélkül, úgy a megszállott Északnyugati, mint pedig főképpen az Északkeleti Felvidék kérdése. Vagyis a rutén területé, — amelynek, mint tudjuk, egészen különleges jogokat biztosított nem egy puszta kétoldalú megállapodás, mint aminő a tótok pittsburgi egyezménye, hanem — egy hasonló „philadelphiai egyezmény“ mellett, — egy nemzetközi szerződés: a saint-germaini, sőt bizonyos mértékig valamennyi békeszerződés is, amelyek mind egy olyan Cseh-Szlovákiát emlegetnek, amely „tartalmazni fogja a Rutének Autonóm Területét a Kárpátoktól Délre“.

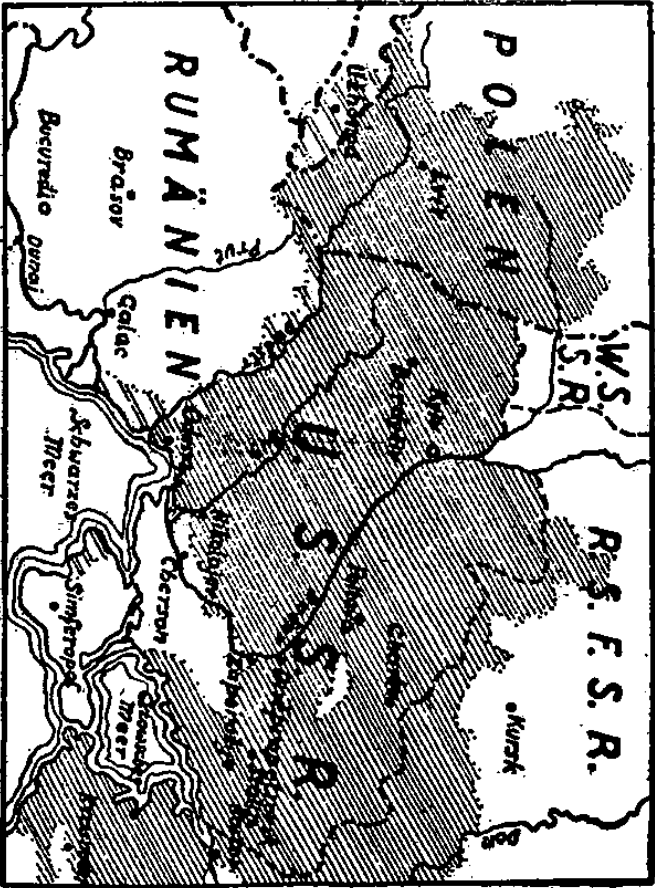
A rutén terület, mint letét

Ezt a területét a csehek bizonyos célzattal és csak a fentírt kötelezettséggel csatolhatták államukhoz. Éhez képest

Massaryk már 1920-ban megnyugtatta az orosz Vörös kereszt kiküldöttjét, hogy a csehek ezt a területet csak letétnek tekintik, amelyet a legelső alkalommal át fognak adni „jogos tulajdonosának“.

Ez a kijelentés legelőször a bolsevikiek berlini lapjában, a „Nakazanie“-ban (Utasítás, közlés) jelent meg a nyilvánosság előtt; majd 1921-ben Klofac lapjában, a „Ceske Slovo“-ban (Cseh Szó v. Hang), 1924-ben Kramarz „Národny Listy“-jében (Nemzeti Lapok) jelent meg. végül Bydlo professzor is hivatkozik rá a „Ceskoslovenská Republiká** 1928. október 28-iki számában. De tud róla Seton Watson és Wicknam Steed is, amint-hogy soha senki nem is vonta kétségbe hiteles, vagy a csehek szándékaival egyező voltát. Mind-össze a „jogos tulajdonos** személyére vonatkozólag nem voltak soha a csehek hajlandók teljes világossággal nyilatkozni: ukránokat kell-e alatta érteni vagy muszkákat? Valószínű, hogy azt szándékoztak a kettő közül jogos tulajdonosnak tekinteni, aki elsőnek jelentkezik a Kárpátok túlsó oldalán, mint a lengyel helyett a rutének közvetlen szomszédja.

Emellett látszik bizonyítani az is, hogy a „Prager Presse“ 1935. február 17-én az ukrán törekvésekkel foglalkozván, olyan térképet közöl, amely egyes pontokon eltér a londoni ukrán iroda térképén feltüntetett igényektől. Míg ugyanis a Románia és a Cseh-Szlovákia területéből igényelt részeket alárendeltebb jelentőségűeknek igyekeznek föltüntetni, addig a Lengyelországtól igényelt részeknél túlmegy azon, amit az ukránok — kö-zölt térképünk szerint — követelnek. A cseh térkép olyan lengyel területeket is el akar szakítani,

Ukrán területi igények a „Prager Presse” szerint.

amelyeken az ukránok mint nemzeti kisebbség elszórtan élnek. E kaotikus állapot esetleges bekövetkezését ugyanis a cseh diplomácia arra szeretné fölhasználni, hogy a rutén terület átengedése fejében a saját határait, — mint azt *Benes* a lengyel *Dmowski*-val folytatott vitáiról tett följegyzéseiben bevallja, — a Visztuláig fogja tudni előretolni, hogy így a cseh állam összeköttetést nyerjen a Balti tenger felé. A karwini szénmedence birtokbavétele mindenesetre szép kárpótlás lett volna a fűrészpor-kenyéren is alig tengődő rutén lakosság és a Prágából alig megközelíthető, állandó gazdasági válsággal küzdő ruténlakta terület átengedéséért.

Ugyanezt a felfogást képviseli *Harms Kufiner* cseh író is, aki „Nás stát a svetovy mir“ (Államunk s a világbéke) c. térképének magyarázó szövegében azt mondja: „**A Máramarossziget felé eső keleti terület annexiójára gondolni nemzeti okoknál fogva nem volna célszerű. Ez az orosz érdekközösség területe. Egy ily hosszan elnyúló farkot eredményesen nem is lehetne megvédeni. Csehország szempontjából ezeken a vidékeken azáltal történik előnyösebb gondoskodás, ha oda — és pedig a Kárpátok gerincétől délre is, — Oroszország maga már a béke éveiben elhelyezi megszálló seregeit. Így lehet mindjárt kezdetől fogva legjobban biztosítani az esetleg dél felé irányuló hadműveleteket (Expeditionen), valamint haderőnknek az oroszsal való együttműködését.**“ — Mint tudjuk, a csehek e téren minden lehető módon kezére is jártak az oroszoknak, hogy „már béke idején elhelyezhessék ott megszálló seregeiket“.

Eleinte tényleg inkább arra lehetett számítani, hogy az oroszok lesznek azok, akik — ha nem is a Kárpátok déli, de mindenesetre legalább az északi lejtőin — jelentkezni fognak. A „Visztulái csodával“, — a lengyeleknek a szovjet fölötti győzelmével Varsónál, — amelynek bekövetkeztét a csehek álláspontjukhoz képest igyekez-

tek is teljes erőből megakadályozni, — az, oroszok voltak ezek az első jelentkezők. Éppen ezért a megszállás első éveiben, mikor a lengyel-ukrán és lengyel-orosz háborúk eredményeképpen még arra is lehetett számítani, hogy a két ellenséges testvér: orosz és ukrán egymásra talál és békésen meg fog férni a szovjet közös házában, inkább a pravoszláv oroszokat látták szívesen s az ukránok közül is azokat, akik az orosz uralom alatt élve, kényszerültek pravoszlávok maradni. Annál inkább, mert pillanatnyi érdekeiknek is ez felelt meg: így lehetett szakadást idézni elő az eddigi görög-katolikus, — mint láttuk: nemzeti — egyházában egységes ruténség között. A pravoszlávság hívői egyúttal mint annak térítői is jelentkeztek ugyanis, — a Bobrinszkij és a sizmapör nyomdokain haladva. Azzal a különbséggel, hogy akkor az államhatalom — a magyar — ellenségesen viselkedett a törekvéssel szemben; most viszont a cseh — támogatta azt. Segített benne a számtalan rutén hadifogoly, akiknek lelke csak az orosz síkság roppantságát volt képes fölfogni, a nagy orosz tunyaság és tehetetlenség roppantságát már nem. Így jött létre a meghasoulás a pravoszlávia nyomán, — anélkül, hogy a cseh államnak bármi áldozatába is került volna. Az új vallás megszervezésével és fönntartásával járó kiadásokat ugyanis készségesen vállalta az akkor még sokkal jobb körülmények között élő s a közeli hazatérésben reménykedve, sokkal bőkezűbb nagyorosz emigráció s a balkáni — jelesül szerb — pravoszláv egyházak.

Évek múltán azonban a helyzet a nagyoroszok hátrányára kezdett eltolódni; ezzel párhuzamosan a cseh állam jóindulatában mind jobban előtérbe nyomul az ukránság, háttérbe szorul a nagyorosz irányzat. Az ok: egyes államokban hatalomra kerül a nyíltan szovjetellenes politikai fölfogás, de a többieknél sem bizonyos, nem fog-e hasonló történni.

A cseh politika tehát már a múlt évtized derekától kezdve igyekszik mindinkább kedvezni az ukránoknak, — de úgy, hogy lehetőleg egyúttal bolsevikiek is legyenek.

Ez alibi-igazolásnak mindenestre jó a szovjet felé. így jutnak magas állásokhoz, maradékbirtokokhoz s ami a legnehezebb dolog a cseh államban: illetőségi bizonyítványokhoz az *Osztapcsukok*, *Bevárlak*, *Csokánok* és százai az ukrán hadsereg szétesése után, vagy a lengyel hadsereg elől menekülni kényszerült ukránoknak.

A rutének őslakó voltának tana

Jogcíme oroszoknak és ukránoknak egyaránt volt ahoz, hogy a rutén területen rokonnak számítsanak.

A ruténségnek ugyan, mióta „államalkotó“ nép lett belőle, minden módon igyekeznek fényes történelmi múltat teremteni, még inkább kimutatni hogy mai lakóhelyén autochton nép; főképpen pedig, hogy a magyarokat megelőzte a mai rutén területen.

Hivatkoznak itt Anonymusra, aki elmeséli, hogy a rutén fejedelmek rutén fejszéseket adtak Álmos vezérnek, amely fejszések a magyar hadak előtt az utat megtisztítják és amely fejszések azután itt maradtak a magyarok honfoglalása után.

Azt, természetesen, hogy Anonymus hozzáteszi: „... akik most is itt élnek Magyarország különböző vidékein“ elhallgatják; ellenben hangsúlyozzák, hogy a rutének nagyon természetesen ott telepedtek meg, ahol az erdőkön átjutva, szolgálataik sürgőssé váltak: a Kárpátok innenső oldalán.

Amit alátámaszt az is, hogy még a XIII. századból való okiratok is emlegetnek egy „*officialis ducis Ruthenorum*“-ot, aki egyúttal Bereg comese is volt; hogy *Imre* herceg, *Szent István* fia a „*dux Ruthenorum*“ címet is viselte, — amiből, ime, nyilvánvaló, hogy a rutének itt éltek, már a magyarok előtt és mint önálló — legalábbis — törzs, esetleg azonban mint még függetlenebb tényező éltek itt.

A kevésbé „céltudatos“ történetírás ugyan rámutat *Anonymus* említett mellékmondatára s azonkívül arra is, hogy amennyiben pedig a rutének a Kárpátok innenső lejtőin telepedtek volna meg, az csak a rónán lehetett volna, minthogy az erdős hegyvidék akkor is, később is „*indago*“ volt: gyeptelve, vagyis nem telepített hely. Ha pedig a rónán laktak volna, akkor a tatái járás éppen úgy elpusztította, legjobb esetben a többi lakosság közé szétszórta volna őket, mint tette az ország akkori négy millió lakosa közül, három millióval. Rámutat arra, hogy az első Árpádok idején a magyar állam határbiztosító harcai folyamán állandóan ki-kicsapott a Kárpátok koszorúján túli területekre s így Halicsba is, ahol még későbbi királyaink is gyakran iktatják be *ex propria potestate a Ruthenorum duxokat*. S ha ezt *Szent Istvánra* nézve valaki nem akarná elfogadni, még akkor sem bizonyos, hogy *Imre* nem azoknak a ruténeknek volt-e duxa, akik a Kárpátokon túlról jöve *Álmossal*, illetőleg *Árpáddal*, a fejedelmi törzsnek voltak csatlakozott népe, — amely esetben elég természetes, hogy duxuk éppen a király fia. Ha még ez sem elfogadható, akkor viszont tudott dolog lévén, hogy első Árpádjaink alatt az uralkodó janitorai — mai szóval testőrei — „*Ruthenus*“-ok voltak annyira, hogy így nevezték őket még foglalkozásukban is, mint később a vár-„székely“-eket; ezeknek parancsnoka is lehetett *Imre*, mint dux *Ruthenorum*. Végül pedig az *officialis* lehetett egy odaáti duxnak itteni magánbirtokain is *officialis*, — aminthogy *Hodinka* dr. szerint az is volt, még pedig a *Leó* halicsi duxé. Aki azon-

Dan dux és uralkodó Halicsban volt, Magyarországon pedig legföljebb a magyar király vazallusa.

A bizonyítható valóság

Vagyis: amíg további, kézzelfoghatóbb bizonyítékok nincsenek arra nézve, hogy a rutének a magyar földön őslakók, addig ezeknek az elszigetelt adatoknak éppúgy nincs súlyuk a kenézlevelekkel szemben, mint a fenti hipotéziseknek, mert azokból nagyon világosan kitűnik, hogy a ruténséget akkor kezdik idetelepíteni, mikor azoknak a bizonyos „indago“-knak, gyepüknek és gyepüelvéknek ideje elmúlt s a honvédelmi cél alól fölszabadult, de még mindig lakatlan területekre donatot kapott új birtokosok jobbágyokat toboroznak oda, hogy a birtokoknak hasznát is láthassák. Ezért ügynökeiknek, „kenézeiknek“ vagy „soltészaiknak“ igazságleveleket adnak, szerződéseket egyben, hogy toborozzanak számukra jobbágyokat ilyen és ilyen föltételek mellett.

A legtöbb településre nézve rendelkezünk ezekkel a kenézlevelekkel — és megállapíthatjuk belőlük, hogy a telepített jobbágyok rutének voltak. De nem kizárólag, sőt még csak nem is túlnyomó részben. Majd minden községben, amelynek létrejöttét így ki tudjuk mutatni, fölös számmal találunk magyarnevi jobbágyokat is, — kétségkívül ruténeket is. A keresztnéve azonban már a XVI. században is mindnek rutén, — azaz-hogy olyan, amilyeneket, vagy amilyen formában csak a görög egyház ismer és használ. Ami azt bizonyítja, hogy a nemzeti vallás a vallás nemzetébe olvasztotta a másik nemzethez tartozó, de elszigetelt, régi vallásának tömbjétől elszakadt egyént. Vannak azután községek, amelyek a településkor színmagyarok; századokkal később, — főként pedig a Rákóczi-harcok után, mikor „eö fölsége német vitézi“ garázdálkodnak a területen, — elnéptelenednek, mert magyar lakosságuk megszökik az „új földesurak“ (vide Schönbornok, Windisch-Graetzek stb.) könyörületes uralma alól. He-

lyükbe pedig beszivárog innen-Onnan a rutén: az igénytelenebb elem.

Rutén vérség . . .

Ha tehát a rutént egyik oldalán magának vindikálja pánukrán érdekekből az ukrán, pánszláv érdekekből az orosz, úgy könnyen lehet, hogy vérségi alapon egyiküknek sincs ilyen revindikációhoz annyi joga, mint a harmadiknak: a magyarnak.

Bármint legyen is azonban, az kétségtelen, hogy a rutén az alatt az ötszáz év alatt, amióta magyar földön él mai területén, egészen más befolyások és más vérségi behatások alá került, mint odaát maradt testvérei. A rutén részben magyar és kis részben német vért vett föl: az ukrán lengyel és nagyorosz szomszédaival keveredett. Ebből félezred év alatt olyan jellembeli, erkölcsi, de sőt alkattani különbségek adódnak, hogy ma a két elemet alig lehet komolyan rokonnak mondani.

... és rutén nyelv

Ha tehát az oiosz emigráció, nem hangoztott, de nagyon is meglevő pánszláv célzatokból arra mutat rá, hogy a rutén „a legtisztább orosz nyelvet beszéli⁴⁴, tehát orosz, vagy mondjuk kárpátorosz, — teljesen igaza van a *nyelv* dolgában; de teljességgel nincs igaza a *faj* dolgában. Mert a nyelvvel az az eset, hogy a rutén, ideát, teljesen elszigetelten odaát maradt rokonaitól, nyelv tekintetében azon a színvonalon maradt, amelyen ötszáz éve állott; ez a nyelv pedig, az orosznak és az ukránnak közös eredetét figyelembe véve, mindenesetre közelebb áll az oroszhoz, mint a fél évezred alatt másfelé fejlődött ukrán, amelyet — láttuk, — egy kissé mesterségesen is „fejlesztettek“. De hogy akkor, amikor a *Lehoczky* Zsigmond felsorolásából közel háromszáz olyan magyar családnevet tudunk megállapítani, amelyek nem mesterségnevek és nem is a

rutén területen előforduló falvak neveiből fejlesztett nevek, viszont a beregi rutén terület összes családneveinek száma sem igen éri el a hatszázat, — nem igen lehet „szláv törzs“ címen emlegetni a ruténséget. Ma már nem állítja oda semmiféle, célirányított, vagy független tudomány a nyelvet a faj egyetlen jellemzőjének, hanem széles teret nyit a vérségnek, mint determinánsnak.

Természetes azonban, hogy *sem ukránok, sem oroszok, de még a németek sem hajlandók a dolgokat ebben a megvilágításban nézni*, — ha sem propaganda, sem tudományos kutatás nem kényszeríti rá őket. Ugyanez áll a csehekre nézve is, akik ennél fogva szívesen fogadták úgy az ukrán, mint az orosz menekülteket és bevándorlókat. Annál inkább, mert csehek és ukránok között maradtak kapcsolatok még a háború előtti Ausztria idejéből, amikor, mint szláv testvérek, gyakran küzdöttek vállalva a németek ellen. Es — már akkor is — a lengyelek ellen, akiknél a nyugati műveltséghez való tartozás érzete gyakran elnyomta a szláv szolidaritás parancsait s akik már akkor is úgy állították föl a politikai egyenletet: pravoszlávizmus = pánszlávizmus = páninoszkalizmus. De nem hiányzottak az ilyen kapcsolatok az oroszok felé sem, ugyanazokból az időkből; hiszen minden szláv törekvésnek a legfelsőbb védnökei mindenkor mégis az oroszok voltak.

Pánoroszok és pánukránok Ruténföldön

Éhez képest a rutén területen két irány küzdött egymással: a pánorosz a pánukránnal; a kárpátorosz az ukránnal. A fehér-kék-vörös és a kék-arany zászló harcából végre a kék-arany került ki győztesen, hála az egészen más oldalról: a németek felől jövő beavatkozásnak.

A harc legsúlyosabban az oktatás terén dühöngött. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy a korosabb ruténségre, amely saját tapasztalatából tud párhuzamot vonni magyar és cseh uralom között — sem hatni, sem számítani nem lehet. Eredmény-

nyel tehát csak a fiatalabb nemzedék átgyúrása biztat. Ezért tömték meg az iskolákat ukrán tanerőkkel, további lépésül pedig magát az egész tanítóképzést igyekeztek ebbe a mederbe terelni. Az állami vonalon ez nem ütközött nehézségbe; azonban a rutén területen az e tekintetben legfontosabb iskolatípus: az elemi legnagyobbbrészt a görög-katolikus egyház kezén va , mint felekezeti iskola s a tanítói kar képzése szintén.

Két irányban indult meg .tehát a támadás: először a felekezeti iskolák államsegélyének megvonása, visszatartása, leszállítása útján, — ami az egyházat iskoláinak beszüntetésére, vagy átengedésére kényszerítette. Az állam aztán sietett ezeket államosítani, ami melleleg arra is jó volt, hogy nagyhangú statisztikákban lehessen eldicsekedni az újonnan létesített állami .iskolák nagy számával, a nagy haladással, nem feledvén halkan aláhúzni a magyar idők elmaradottságát. Másrészt az egyházi tanítóképzőt kellett valahogy kézbe keríteni. Szerencsájukra itt *Volosint* találták, aki az egész rutén nép létalapjának az egyházat tekintí s aki szerint rutén nép csak addig van, amíg megmarad görög-katolikus vallása. Vallását kötelessége védelmezni, hiszen pap; népét, hiszen rutén; támogatásra pedig nem számíthat másutt, mint M vallásában is, vétségében is rokon ukránnál. Nincs más választás, mert nincs más, aki hajlandó volna segíteni.

Így lett nem is túlságosan hosszú idő alatt a rutén terület az ukrán törekvések legfőbb tényezője, — amely törekvések igen határozott virulenciával rendelkeznek, hasztalan hirdetik nagy-orosz részről még ma is csökönyösen, hogy az ukrán igényeknek semmiféle történelmi, vagy nemzetiségi jogosultságuk nincsen. Ez az álláspont, gyakorlatilag alig fog szerepet játszani az ukrán nép és ukrán kérdés további alakulásában.

Vannak-e ukránok?

A történelmi múlt s az ebből származó hagyomány ugyan minden nemzeti létnek egyetlen alapja és minden nemzeti jövőnek egyetlen biztosító; de csak akkor, ha azt a nemzet minden egyes tagja sajátjának ismeri és vallja. Ezért a kérdés nem azon fog megfordulni, mi ebben a tekintetben a nagyoroszok álláspontja, vállalják-e ők az ukránokkal való közös származás hagyományát, hanem vállalják-e ezt az ukránok? Különösen akkor, mikor *a népi és történelmi egységet hirdető nagy-oroszok is kénytelenek beismerni, hogy északi és déli — szerintük egyformán — orosz között igenis van különbség, még pedig úgy alkati, mint jellembeli, mint pedig tradícióbeli különbség.* Amit egyébként teljes mértékben magyaráz az említett eltérő vérkeveredés, mely az egyik oldalon a szőke, fehérbőrű, világosszemű, tétlenségre és hízásra hajlamos nagy-oroszt, a másikon a magasabb termetű, szikárabb, barnás bőrű, hajú és szemű, mozgékony, élénkebb és tevékenyebb ukránt eredményezte.

Ehez képest közismert dolog is, hogy a cári korszak utolsó évtizedeiben a zsidóság mellett az ukrán elem volt a forradalmi mozgalmak örök támasza; hogy 1930 óta, — de már előbb is, — egymást érik a szovjetnél az ukrán forradalmi elemek elleni pörök; ma pedig ismét az ukrán-ság, pontosabban az ukrán paraszt az, akit a szovjet mint katonát, Szibériába vezényel, mint földművest, Szibériába telepít át. A lengyel államnak ismét csak a galíciai ukrán falvak lakossága okoz súlyos gondokat; Romániában a vasgárda leghűbb tömegeit az erdélyi oláhság mellett a bukovinai ukrán-ság köréből verbuválta. Mellékes, csupán az értelmiségi osztály-e az, vagy a nép maga is, aki mindezekben részes; a tényekkel szemben hiába-
való történelmi, néprajzi, nyelvészeti és földrajzpolitikai érvekkel állani elő. Végül pedig, sajnos, mellékes az is, hogy a rutén területen a nép maga meglehetősen távol áll ezektől a mozgalmaktól,

melyeknek horderejét áttekinteni sem képes; a lényeges és döntő az, hogy amennyiben nem ért is velük egyet, a helyzetet változtatni saját erejéből nem képes, más, kívülről jövő segítségre pedig a mai napig hiába várt. ’

Külső segítség

Magának az ukrán mozgalomnak egészében véve nem kevésbé van szüksége kívülről jövő támogatásra s mint láttuk, ezt a támogatást több oldalról is várhatták. A valóságban — nem annyira a németek ügyessége, mint inkább a többiekénél az élelmesség hiánya következtében — elsők a német jelentkezett, mintegy folytatásképpen a világháború alatti német-ukrán kapcsolatoknak.

A német érdekek

Németországban nem felelték még el az időket, amikor a német megszálló csapatok jóvoltából még az ukrán földtalajt is vagonszámra kapta az otthoni lakosság, nemcsak a föld termékeit. Amint az újból erőre kapott birodalmat újra foglalkoztatni kezdte a nyersanyagokkal, főleg élelmiszerekkel való ellátás kérdése, különösen háború idejére, — nem is lehetett másként mint, hogy Ukrajnára gondoltak. Hiszen Hitler még jóval azelőtt, hogy uralomra került, már Ukrajnában jelölte meg a német ellátási probléma megoldását, amelyet sokkal nehezebb elválni a birodalomtól, mint a gyarmatokat s amelyhez könnyebb az összekötő utat is biztosítani a szárazföldön, semmint a gyarmatokhoz a tengeren. Ebben kell keresni magyarázatát, hogy az ukrán emigráció oly szíves fogadtatásra, sőt támogatásra talált a birodalomban. Tekintet nélkül arra, milyen irányzatú kormánya volt a birodalomnak, — az ukrán emigrációt mindenik szívesen látta, tekintettel a jövőre.

Német szempontból azzal, hogy a Szudétanémetek visszatértek az anyaállamhoz és hogy

ezzel a cseh állam úgyszólván kényre-kegyre ki lett szolgáltatva a birodalomnak, nagyon jelentős lépés történt a cél felé, — de csak egy lépés. Nagyon fontos területen érvényesülhetett ezek után a német befolyás, — de nem a legfontosabb területen.

A terv több megoldást engedett meg; a célt, Németországnak nyersanyagokkal, főleg pedig élelmiszerekkel való ellátását biztosítani úgy béke, mint főleg háború idején, — különféle utakon-módokon lehetett elméletileg elérni. Az ukrán függetlenség megteremtése, helyesebben elősegítése ezek közül az utak közül csak az egyik, de nem az egyetlen; főleg pedig nem a cél, hanem csak eszköz a cél eléréséhez. Másik megoldás lett volna például a szovjetre ráijeszteni ezzel a függetlenséggel, hogy ő maga, a szovjet biztosítsa a célt: az ellátást; harmadik megoldás, nyomást gyakorolni ugyanezzel a fenyegetéssel Lengyelországra; vagy Magyarországra és Romániára; vagy valamennyiükre egyszerre. Ámde az ukrán függetlenség megvalósítása nem a legelőnyösebb megoldás, mert az csak háború útján történhetik, — Németország pedig ma minden figyelmét nyugatra kell, hogy irányítsa s nem futhat más, alárendeltebb jelentőségű célok után. Még annyiban sem, amennyit az ukrán hadseregnek hadiszerezéssel való ellátása jelentene.

A Ruténföld fontossága

Akár egyik, akár másik útra kelljen is lépnie, kezében kell tartania az ahhoz lehető legközelebb eső területet; illetőleg azt, amelyik ezek közül legkönnyebben megszerezhető. Ez pedig a rutén terület, — mert azon túl, az ukrán szovjetköztársasághoz még közelebb már csak a lengyel-ukrán terület van, azt pedig nehezebb volna megszerezni. Ezért a német politika az első perctől kezdve arra törekedett, hogy a Ruténföldet magának biztosítsa, a hozzá vezető úttal együtt.

Itt is két lehetőség kínálkozott: amennyiben

a csehek a szudétanémeteket nem adnák ki békés úton, úgy Magyarország segítsége és Lengyelországnak legalábbis semlegessége óriási fontosságot nyer; a rutén területet tehát át kell engedni Magyarországnak és megelégedni azzal, hogy a magyarok, integritásuk helyreállítása fejében hálából biztosítanak szabad utat Ukrajna felé. Ezért a szudétanémet követelések „a népek önrendelkezési joga“ alapján indultak meg: vagyis a szudétanémetek követeltek, nem a birodalom. Amennyiben azonban a célt békés eszközökkel is el lehet érni, úgy a magyarok és lengyelek jelentősége csökken; a lengyelek ám foglalják el, amit a csehektől igényelnek, a magyarok azonban nem kaphatják meg a rutén területet s a közös határt a lengyelekkel. Ezért sikkadt el Berchtesgadentől Münchenig az önrendelkezési jog és lépett helyébe a nemzetiségi jog: amelynek alapján már nem a szudétanémetek követeltek, hanem a birodalom, a magyarok pedig nem követelheték, csak a határszéli magyar területeket, nem pedig a rutén népszavazást.

Ily megoldás esetén ugyanis a birodalomnak van szüksége a rutén területre, — mert szüksége van arra, hogy a szovjetet állandóan sakkban tartsa: amennyiben nem szállít, a németek minden pillanatban visszatérhetnek az első alternatíva megvalósítására, vagyis az ukrán függetlenségi törekvések — nem kivívására, hanem mint Spanyolország esetében — műszaki támogatására. Azonfelül pedig sakkban tarthatják ezzel magukat az ukránokat, másodsor, a lengyeleket, akik hasztalan erőlködnek öncélú lengyel nagyhatalmi politikával, míg Magyarországra nem támaszkodhatnak; harmadszor az oláhokat; negyedszer a magyarokat, sőt még ötödször bizonyos mértékig a jugoszlávokat is. Eltekintve attól, hogy így — a versaillesi és a többi béke bölcs megalkotóinak jóvoltából — egy atomizált Középeurópa atomizáltságát továbbra is fönntartják, parancsolván benne ők maguk, mint egyetlen egységes és egyetlen hatalmas birodalom.

Az ukrán érdek

Az ukránok szemében szintén aránytalan fontossága van a rutén területnek, — nem gazdasági, népességi, vagy művelődési szempontból vett jelentőségénél, hanem egyesegyedül földrajzi helyzeténél fogva. Ezt a fontosságát ennek a területnek, amelynek, mint láttuk egészen különleges államjogi helyzetet biztosított a saint-germaini szerződés, legtalálóbban dr. Kucziela Németországban élő ilyvói ukrán középiskolai tanár körvonalozza a „Világviszhang“ 1930. évi 2—3. számában:

„Nekünk, — úgymond, — a Verchovinára (a rutén területnek hegyvidékére) azért van ma — és hangsúlyozom: ma — szükségünk, mert ez az egyedüli szabad terület, ahol az ukrán nemzeti önálló állam zászlaját még magasan hordhatják, amelyen az ukrán állam eszméje s az egész mozgalom fejlődhetik. Lengyelországban elnyomnak bennünket, Románia sem látja szívesen függetlenségi harcunkat; Moszkváról nem is beszélek. Ha a rutén föld újból magyar lenne, honnan indulna ki ez a mi mozgalmunk? A cseh-szlovák állam . . . nem léphet föl ellenünk, hiszen mögöttünk a németek állanak ... Nem tartom kizártnak, hogy a független ukrán állam megalakulásakor... a rutén népet a Verchovináról áttelepíthetjük és ha a magyarok segítenek bennünket célkitűzéseinkben, a területet vissza is adhatjuk ...“

Ennél világosabban aligha lehetne az ukrán álláspontot és érdeket meghatározni, még ha figyelembe vesszük is, hogy az utolsó mondat kizárólag azért van hozzátoldva, mert még nem dőlt el minden, még nem biztos, nem fenyeget-e valami az egyesült magyar—lengyel oldalról, amely oldalon a pánszláv-orosz emigráció amúgy is óriási erőfeszítéseket tesz. És ígér eget-földet, — épp oly kevés őszinteséggel, mint az ukránok. A világot sem fognak ők igényt tartani erre a

jelentéktelen területre, még jelentéktelenebb szláv lakosságával; közben azonban lelkendeznek, mily tős-gyökeresen orosz nyelvet beszél ez a jelentéktelen nép.

Az orosz emigráció fogadkozásainak még akkor sem lehet hitelt adni, ha teljesen őszintén hinné is, amit mond. *Az orosz birodalom*, bármilyen világnézetet valljon is és bármilyen kormányformával bírjon is, *mindig törekedni fog Konstantinápoly birtokába jutni*. Ezt a törekvését azonban nem valósíthatja meg mindaddig, amíg Magyarország áll. *Az orosz hegemonia útja a Duna völgyébe* pedig ismét csak *a rutén területen át vezet*; az orosz birodalom erről a hídfőről csak addig mondhat le, amíg viszonylagos erőtlensége lemondásra kényszeríti.

Pillanatnyilag azonban a rutén terület inkább a németek kezében van, — a beszivárgott ukrán-ság látszólagos uralmának álarca alatt, — semmint a magyarságéban. Inkább a németek ellen kellene hát fordulnia; azonban nem lehet kétség tárgya, hogy meg is fogja tenni, mihelyt elég erősnek érzi magát hozzá. Addig pedig a magyarság ellen fordul, amely a németekkel egyidejűleg kapta vissza, amit visszakapott, de útjai bizonyos tekintetben már ma is eltérnek a németekéitől. Ezt elég világosan állapítja meg ugyanabban a folyóiratban egy — magát meg nem nevező — német egyetemi tanár: „Mi elismerjük Magyarország történelmi jogait azokra a területekre, amelyeken tiszta magyarok laktak; de midőn ezeket a történelmi jogokat más néptörzsekkel szemben akarja érvényesíteni, akkor elsősorban ezek kell megadják a választ: visszakívánkoznak-e? ... Lehet, hogy így elvesztjük a magyarok rokonszenvét, de mi sokkal realiztikusabban nézzük a dolgokat. Elvesztenők esetleg 10—14 millió magyar barátságát, de megkapjuk helyette 40 millió ukránét. Nem azért mondom, mintha lebecsülném az Önök barátságát, de lássa: Magyarországon több erős németellenes áramlat van...”

A mai helyzet

Német szempontból a rutén terület birtoklása biztosítottnak látszik, mert ott ma ténylegesen a beszivárgott ukrán szics-lövészek kezében van a hatalom, akik mögött „a németek állanak“. Igaz: az ukránokkal való fenyegetés hatása alatt sikerült az oroszokkal megkötni a kereskedelmi szerződést s ezzel biztosítani a birodalom nyersanyagellátását, — figyelmen kívül hagyva az ukránokat. Azonban ezeknek lengyelelles része, — szicsék, — úgy is kénytelenek a németek mellett kitarítani, mert nem tehetnek mást; a prometheista-rész pedig máris keresi a lengyelekkel az őszintén jobb viszony megteremtésének lehetőségeit, kevésbé veszedelmes szövetségesnek tartván őket a németeknél. így aztán a rutén terület, amelyre a viszonyok változása esetén még újból szükség lehet, megtartotta fontosságát; az ukránok veszítettek az övékből.

Lengyel szempontból az egész kérdés kissé háttérbe szorult; a németek ukrán terveivel szemben elégséges biztosítéknak ítélik viszonyuk szorosabbra fűzését a szovjettel s a nyugati szövetségesekkel. *A közös határ Magyarországgal változatlanul megtartotta egész jelentőségét*, azonban itt Magyarországé az első szó. Addig, míg ez elhangzanék, meg kell elégedni a többi állammal való kapcsolatokban rejlő garanciával s azzal, amelyet az ukránok észretérése jelent.

Magyarország szempontjából a német sakkhúzásokkal szemben jelentőséget nyernek azok a hangok, melyekkel az olasz mellett a nyugati hatalmak sajtója foglal állást az eseményekkel szemben. Ezekből hovatovább az tűnik ki, hogy kezdik a magyar állam földrajzi fekvésének jelentőségét végre felismerni és értékelni.

Vallery-Radot például megállapítja, hogy hiba francia részről csak azt látni, hogy Keleten a német birodalom kétségkívül a legnagyobb hatalom. „Nem látjuk-e, hogy ezzel voltaképpen elismerjük aláírásunkkal hegemoniáját ezeken a kialakulóban

levő területeken?“ *Fabre-Luce* pedig egyenesen Franciaország kötelességének tekinti, hogy „támogassa azt a hősiesség küzdelmet, amelyet Belgium, Luxemburg, Németország, Magyarország, Lengyel- és Görögország folytatnak ... mert ezek az államok a tengelynek vagy a szélén vannak, vagy már részben a befolyása alá is kerültek“. De általában ugyanez a hang csendül ki az egész francia sajtóból; jeléül, hogy egyéb kérdések mellett *az ukrán kérdést is*, noha súlypontja a különben jelentéktelen rutén területre csúszott is át, sokak nézeteinek és érdekeinek összhangba hozatala árán kell majd megoldani. Ezek között az érdekek között pedig van olyan is, — talán nem is egy, — amelyik párhuzamosan fut a mienkkel s a lengyelekével.

Magának a legközvetlenebbül érdekelt félnek, a rutén népnek szempontjából pedig a helyzet az, hogy minél hamarabb ér véget a mai, egyenesen tűrhetetlen helyzet, annál jobb. Szinte mindegy az is, hogyan fog véget érni.

Mi lehet hát az észszerű megoldás, ha már „nemzetek önrendelkezése“ a jogi alap és jelszó? — nézetünk szerint csak az, hogy a ruténekről rendelkezzenek a rutének. Akár őslakó a rutén azon a területen, akár nem, egy bizonyos: régebbi lakója annak a területnek, mint akár az ukrán, akár a cseh, akinek az összeomlás előtt hírére sem lehetett ott hallani. A visszacsatolt területről, mint tudjuk, tízezerrel futottak el, mihelyt megszűnt a cseh uralom; ez bizonyítja, hogy semmi gyökerük abban a földben nem volt. Ez megismétlődnék a ma még megszállt rutén területen is, ha megtörténnék a népszavazás, — olyan népszavazás, amelyben a rutének sorsáról a rutének döntenek, nem pedig ukránok és csehek.

Erre pedig annál inkább lehet kilátás, minél inkább áll az a tételünk, hogy az ukrán kérdés megoldásánál nemcsak egyetlen hatalom fog szóhoz jutni.